

HZ. PEYGAMBER'İN CÂRIYESİ MÂRIYE THE PROPHET'S CONCUBINE MÂRIYE BT. SHAMUN

EMİNE PEKÖZ
ARAŞ. GÖR.
İĞDIR Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

Hız. Peygamber'in İslâm'a davet amacıyla Mısır'a elçi olarak gönderdiği Hatib b. Ebi Belteâ beraberinde kıymetli hediyelerle döndü. Bu hediyeler arasında yer alan Mâriye'yi Hız. Peygamber cariye olarak seçti. Mâriye bt. Şem'un, Hız. Peygamber'in cariyeleri arasında farklı bir konuma sahiptir. Mâriye'nin Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in annesi olması onun ümmü veled statüsüyle azat olmasını sağlamıştır. Onun bu durumu anne olan câriyenin kölelikten azat edilmesi yönünde bir örnek teşkil etmiştir. Mâriye, Hız. Hatice'den başka Hız. Peygamber'den çocuğu olan tek kadındır. Ayrıca Mâriye, Arap Yarımadası'nın dışından, Mısır'dan gelmiş ve daha önce Hıristiyan iken Müslüman olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mâriye bt. Şem'un, câriye, Mısır, Ümmü veled.

ABSTRACT

Hatib b. Ebi Belteâ, who the Prophet sent to Egypt as the envoy in order to invite to İslâm, returned along with the precious gifts. The Prophet chose Mâriya as a concubine, who was among these gifts. Mâriya bt. Shamun had a different station among the Prophet's concubines. That Mâriya was the mother of Prophet's son Abraham provided her liberating with status 'Umm veled'. Mâriya's situation is an example about to be free when the concubine was mother. Mâriya was the only woman who gave to a child other than Khadija among the wives of the Prophet. Also Mâriya came from Egypt outside the Arap Peninsula and she became a member of the Islamic religion while she had been Christian before.

Keywords: Mâriya bt. Shamun, concubine, Egypt, Umm veled.

Giriş

A. Mâriye bt. Şem'ûn'un Mısır'daki Hayatı

1. Ailesi ve Doğduğu Yer

Mâriye bt. Şem'ûn^[1] Mısır'ın Hafn^[2] bölgesi Ensina kasabasındandır.^[3] Bu nedenle çoğu kaynakta onun adı Mâriye el-Kıbtıyye olarak geçer.^[4] Babası Mısır'ın Saîd bölgesinden ve Kıbtî denilen yerli halkındandır. Ancak onun aslen İranlı veya Rum olabileceği de kaydedilmiş, annesinin Hıristiyan bir Rum olduğu belirtilmiştir.^[5] Ayrıca bazı kaynaklarda her ne kadar Mâriye'nin Kıptî soyundan olduğu düşünülse de, kız kardeşi Şirin'in adı dolayısıyla İran kökenli olabileceği de düşünülmüştür. Bu ihtimale göre Mâriye ve Şirin'in babası, İranlılar Mısır'ı fethettiklerinde, Hıristiyan bir Rum kadınla evlenmiş olmalıdır.^[6] Bu ihtimallerden yola çıkarak Mâriye'nin melez bir çocuk olarak dünyaya geldiğini düşünebiliriz. Onun, ileride de bahsedeceğimiz gibi, beyaz tenli, ancak kıvrık siyah saçlı oluşu farklı ırklara mensup anne babadan dünyaya geldiğini düşünmemize yardımcı olabilir.

Mısır halkının o dönem neredeyse tamamen Hıristiyanlaştığını düşünecek olursak, Mâriye'nin Hıristiyan bir ailede ve bu dinin terbiyesiyle yetiştirildiğini anlayabiliriz. Ayrıca Mısır gibi

[1] Hamidullah'a göre, Virginia Vacca "Le ambasceric di Maomelto ai sovrani" adlı makalesinde Mukavkas tarafından gönderilen kadın esirenin adının Meryem olduğunu söylemekle bir yanlışlık yapmıştır; çünkü Arap kaynaklar onun adının Mâriya olduğunu ve İslâm'ı kabul ettikten sonra da adını değiştirmedeğini ifade ederler. bk. Muhammed Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 2007, s. 92.

[2] Bu köyün adı bazı kaynaklarda Hafran olarak geçmektedir. bk. el-Askalânî Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut 2001, VII, 251.

köklü bir geçmişe sahip bir ülkede doğmak ve kadın eğitimi noktasında dönemin dünya şartları değerlendirildiğinde, Hıristiyan bir çevrede eğitim almak Mâriye için eğitim noktasında bir şans olmuştur diye düşünebiliriz. Özellikle de Mâriye'nin, çocuk yaşta olduğunu tahmin edebileceğimiz çağlarında saraya dâhil edilerek yetiştirilmesi, belirgin zekâ ve karakter özelliklerine sahip olmasıyla da alakalıdır.

2. Kızkardeşi Şirin

Mâriye'nin hem Mısır'da hem de Medine'de pek çok şeyi paylaştığı ve kendisiyle birlikte Medine'ye gelen tek akrabası olması nedeniyle kızkardeşi Şirin'den ayrıca bahsetmek gerekir diye düşünüyoruz. Mukavkıs'ın, her ikisini de Hz. Peygamber'e hediye olarak göndermesinden, onların Mısır'daki sarayda da beraber bulduklarını anlayabilir, dolayısıyla iki kız kardeşin çocukluklarından beri birbirlerinden ayrılmadıklarını varsayabiliriz. Ayrıca hem Mâriye'nin hem de Şirin'in, Mukavkıs'ın sarayında aldıkları eğitim-öğretim yoluyla birbirlerine benzer bir kişilik geliştirdikleri düşünülebilir. Dolayısıyla kızkardeşi Şirin'i tanımanın Mâriye'yi tanımaya yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

-
- [3] İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ -İbrahim el-Ebyarî-Abdul-Hafız Çelebi, Beyrut t.y. I, 191; İbn Asâkir, Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh eş-Şafî, *Târîhu't-Dimeşk*, Beyrut 2000, III, 235.; Bazı kaynaklarda Nil nehrinin doğusunda yer alan ve önceleri bir şehir olan, Yukarı Mısır bölgesindeki bu kasabanın adı Ensa veya Ensina olduğu geçmektedir. bk. Yâkut el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdullâh Yâkût b. Abdullâh, *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut 1977, I, 265; İbn Sa'd, Muhammed ez-Zühri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001, X, 203. Ayrıca Cumali Önal, Hz. Mâriye'nin, bu kasabada bulunduğu söylenen evini ziyaret ettiğinden bahsetmektedir: "...Minye'ye bağlı Mallawi'deki Şeyh Ubâde köyü olarak anılan tarihî Antinopolis harabeleri içinde yer alan Hz. Mâriye'nin evi önemli ölçüde restorasyon görmüş durumda. Mısırlılar dâhil pek az insanın bildiği bu ev, kerpiçten yapılmış. Evin duvarlarında Hıristiyanlığa ait simge ve resimler bulunuyor. Zaten kendisi de Kıptî bir baba ve Yunanlı bir anneden dünyaya geliyor. Kapısı kilitli tutulan tarihî evin üstü de kapatılmış durumda. Çevredeki insanların verdiği bilgiye göre köy kesin olarak Hz. Mâriye'nin yaşadığı yer; ancak ev konusunda her ne kadar kesin delil olmamakla birlikte, çıkan bazı bez parçaları buranın Hz. Mâriye'ye ait olduğunu gösteriyor. 35-40 metre karelik bir alan üzerinde yapılan ev, Nil'in yaklaşık 2 km uzağında. Hz. Mâriye'nin evinin bulunduğu Şeyh Ubâde köyünün tarihi ismi Antinopolis... Sahabeden Ubâde b. Sâmit adına yapılan Şeyh Ubâde Camii'nin adını verdiği köyün, Kıptî Hıristiyanlar açısından da çok büyük bir önemi var. Onların inancına göre, buraya gelen Hz. İsa su isteyince yeraltından su çıkmış. Şeyh Ubâde Camii'nin altında halen faal olan kuyunun 'Hz. İsa'nın istediği su' olduğu da rivayet ediliyor." bk. Cumali Önal, "Minyeli Mariye Annemizin İzinde", *Aksiyon Dergisi*, 24 Aralık 2007.
- [4] İbn Hişâm, I, 191; Taberî, Ebu'l-Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Târîhu't-Taberî (Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mulûk)*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire t.y. III, 167; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzîb*, thk. Ebu'l-Eşbal Sağır Ahmed Şağîf el-Pakistanî, y.y. t.y. VIII, 185.
- [5] İbn Hacer, *el-İsabe*, V, 251; Aynur Uraler, "Mâriye bint Şem'un el-Kıbtiyye" *DİA*, İstanbul 2003, XXVIII, 63-64.
- [6] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 573.

Hamidullah'a göre Mukavkıs'ın gönderdiği cariyele arasında Mâriye'den sonra en meşhur olanın adının Şirin olması oldukça dikkat çekicidir. Zira bu ad katıksız Farsça olup, daha sonra Şirin şeklinde Arapçalaşmıştır. Belki de bu câriye gerçekten bir İrânlıdır ve yurttaşları savaş sonrası Mısır'dan gidince burada kalmış, daha sonra da Hıristiyan olmuş olabilir. İbn el-Hakem, bu cariye'nin adının "Hanna", bir başka yerde ise "Kaysara" olduğunu söyler. Eğer bu bilgiler doğru ise, Şirin onun asıl adı, Hanna (ya da Kaysara) ise vaftiz adı olabilir. Müslüman olduktan sonra ise asıl adını almış olmalıdır.^[7] Ayrıca, Hassan b. Sâbit'ten olan oğlundan dolayı Şirin'e, Ümmü Abdurrahman b. Hasan da denilmektedir.^[8]

Mısır'dan gelen hediyeler arasında olup Resulullah'ın Hassan b. Sâbit'e hediye ettiği Şirin, Hz. Mâriye'nin kızkardeşi olması dolayısıyla Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in teyzesidir. Şirin'in Hassan b. Sâbit'ten olan Abdurrahman adındaki oğlu da, İbrahim'in teyzesinin oğlu olma vasfını taşır. Şirin'in, oğlu Abdurrahman b. Hassan b. Sâbit'ten, azımsanmayacak sayıda torunları dünyaya gelmiştir. Bunların isimleri Velid, İsmail, Ümmü Firas, Saîd ve Hassan'dır. Bunlardan Saîd b. Abdurrahman ve Hassan b. Abdurrahman, babaları ve dedeleri gibi şairdir ve babalarından pek çok hadis rivayet etmişlerdir.

Hassan b. Sâbit'in cahiliye devrinde altmış yıl, İslâm devrinde altmış yıl olmak üzere toplam yüz yirmi yıl yaşadığı rivâyet edilmektedir.^[9] Şirin, Hassan b. Sâbit'e hicretin 7. senesinde hediye edildiğine göre^[10] Hassan b. Sâbit o sıralar yaklaşık yetmişli yaşlarında olmalıdır.^[11] Dolayısıyla hem Şirin hem de Mâriye, bu iki kız kardeş, yaşları ilerlemiş olan eşlere câriyelik yapmışlar, bu noktada da aynı kaderi paylaşmışlardır. Zira o vakit Hz. Peygamber de altmış yaşında olsa gerektir.

[7] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 267.

[8] İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed, *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Beyrut 2010, IV, 465.

[9] İbn Sa'd, IV, 322.

[10] İbn Sa'd, X, 201.

[11] Kendisine atfedilen bir rivayette Resûl-i Ekrem'den yedi sekiz yıl önce (562-563) doğduğu kaydedilmekle birlikte 570 veya 590 yıllarında dünyaya geldiğine dair rivayetler de vardır. Kaynaklarda Hassân'ın 40 (660), 50 (670) veya 54 (674) yılında vefat ettiği kaydedilmektedir. Ancak onun muammeründen olduğu ve 120 yıl yaşadığı rivayeti doğru kabul edilirse Muâviye'nin hilâfetinin son zamanlarında 60 (680) yılına doğru öldüğü söylenebilir. 104 yıl yaşadığı yolunda rivayetler de vardır. Elmalî, Hüseyin, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 399-401.

Ayrıca Şirin'in güzel bir sese sahip olduğu ve söylediği şarkılarla ev halkı ve misafirlerini eğlendirdiği bize ulaşan bilgiler arasındadır.^[12] Değerli câriyelerin müzik eğitimi de aldıkları bilinen bir durumdur. Bu nedenle Hz. Mâriye'nin de aynı müzikal eğitimden geçtiğini düşünebiliriz. Bununla birlikte Hz. Mâriye'nin şarkı söylediğine dair herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

3. Saraydaki Hayatı

Mâriye'nin saraydaki hayatını yorumlayabilmemiz için, öncelikle Mısır'daki siyasî ve dinî hayata kısaca değinmemiz gerekir. Çünkü o dönem Mısır'da iktidar, İran ve Roma İmparatorluğu arasında sık sık el değiştirmekteydi. İktidarı ele geçiren bu iki güçten her biri Mısır'da farklı iki muhalif Hıristiyan grubu desteklemekteydi. Bu nedenle iktidarı ele geçiren ülke, desteklediği dinî grubu temsilen hem idarî hem dinî sorumluluğu üstlenen bir vali atamaktaydı.

Örneğin Mısır Bizans egemenliğindeyken ülke halkı Hıristiyanlaşmış, İskenderiyye hem siyasî hem dinî yönetimin başkenti durumuna gelmişti. Mülki ve dinî teşkilatın yüksek memurları Bizans tarafından atanmaktaydı. Ancak zamanla efendileri Rumların dinî rehberliğine ihtiyaç duymayan Mısır'ın yerli halkı olan Hıristiyan Kıptiler, kendi inançlarını koruyup sürdürmek istediler. Ancak ihtilaflar artınca Kıptiler, Bizans patriğini tanımadılar. Bundan sonra biri kraliyet (Rum), diğeri monofizit (Kıptî) olmak üzere İskenderiyye'de iki patrik görev yapmaya başladı. Mâriye'nin bulunduğu saray ise, monofizit inanca sahip Kıptî patriğin idaresinde bulunan saraydı.

Burada bizi ilgilendiren husus ise, İslâm'ın ortaya çıktığı ve Hz. Peygamber'in Mısır'a mektup gönderdiği sırada ülkedeki durumun geldiği noktadır. M. 616 yılında, yani İslâm'ın ilk yıllarını yaşadığı dönemde, İranlılar Mısır'ı Rumlardan aldılar. Dolayısıyla Rum patriği de görevinden uzaklaştırarak ülkedeki dinî liderliği tamamen Kıptî patriğe teslim ettiler. Hz. Peygamber'in mektubu ise İranlıların on yıllık kısa iktidarlarının son günlerinde görev yapan Kıptî patrik Cureyc b. Mina'nın eline geçti.^[13]

Mukavvis adının da İran kökenli bir isim olduğu öne sürüldüğüne göre,^[14] İran'ın Mısır üzerindeki etkisi azımsanmayacak seviyede olmalıdır. Bu durum aslında bize, Mâriye'nin kızkardeşinin, neden Farsça olan Şirin ismini taşıdığını da açıklayabilir. Mâriye ve kızkardeşi Şirin, İran'ın etkisinde bulunan

[12] İbn Hacer, VII, 159; Ali Hatalmış, *İslâm Toplumunda Kölelik ve Cârîyelik*, Ankara 2012, s. 214.

[13] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 264-265.

[14] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 265.

bir patriğe bağlı olarak yetiştirilmiş, dolayısıyla İranlıların da bulunduğu bir sarayda hizmet vermişlerdir. Bu durumdan yola çıkarak, Mâriye ve Şirin'in babalarının İranlı olduğuna yönelik rivayetlere de olumlu yaklaşabiliriz.

Mâriye bu on yıllık süreçte içinde yaşadığı sarayın tek iktidar merkezi olması hasebiyle müreffeh günler geçirmiş olmalıdır. Ayrıca onun hem dinî hem de siyasî bir merkezi temsil eden bir sarayda yetişmesi eğitime de fazlasıyla katkıda bulunmuştur. Ancak İranlılar Ninova'da ağır bir yenilgiye uğrayıp Mısır'dan geri çekilirken, Kıptî sarayın içine düştüğü zor ve üzüntülü durum, Mâriye'nin de içinde bulunduğu maddî ve manevî ortamı olumsuz etkilemiştir.

Her ne kadar bazı gayr-i müslim tarihçiler, M. 7. yüzyılda Hıristiyan bir patriğin, "Arabistanlı bir putpereste" iki Hıristiyan kızı hediye etmesini ihtimal dışı görseler de, Kıptî patriğin içinde bulunduğu zor durum onu bu davranışa itmiş olabilir. İktidarına destek bulabilmek için çareler arayan Kıptî patriğin, bir yandan kendi monofizit inancına çekmek maksadıyla da, kendi inançlarına göre iyi yetiştirilmiş iki güzel esireyi Hz. Peygamber'e hediye etmesi ihtimal dâhilindedir.^[15]

Bütün bu bilgilerden çıkaracağımız sonuç, Mâriye'nin içinde bulunduğu saray ortamı vesilesiyle, Mısır'ın ileri gelenleri arasında yaşayarak, böylece o dönem dünyanın en büyük iki iktidarı olan Bizans ve Sasânî imparatorluklarının siyasî durumlarından yakinen haberdar olmasıdır. Birçok kadının gündelik hayatın sıradanlığı içerisinde yaşadığı bir dönemde, Mâriye'nin mensup olduğu siyasî ve dinî grubun merkezi olan saray ortamı, kendisine belirli bir dünya görüşü ve farkındalık katmış olmalıdır. Bununla birlikte Mâriye'nin, Hıristiyan sisteme göre eğitim veren başlıca bir merkezde yetiştirilmesine rağmen kolayca Müslüman olması da onun ferâsetinin ve takdire şayan bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir.

4. Resulullah'tan Mukavkıs'a Gelen Mektup

Mısır'ın siyasî durumu bu ahvâl içerisindeyken, Hz. Peygamber Hatib b. Ebi Belteâ'yı hicretin 7. senesinde^[16] İskenderiyye kralı Mukavkıs'a gönderdi. Mukavkıs Hz. Peygamber'in mektubunu alıp öptü. Hatib'e ikramda bulunarak, onu en güzel şekilde ağırladı.

Mâriye'nin de sarayda bulunduğu bir sırada Mukavkıs'a gelen mektubun^[17] metni şöyledir,

[15] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 271.

[16] İbn Asâkir, III, 235.

[17] Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, İstanbul 2009, s. 324.

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla
Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den, Kiptîlerin büyüğü Mukavkıs'a,
Allah'ın selâmı, hakikat yolundan gidenlerin üzerine olsun. Sana İslâm'ın
daveti ile sesleniyorum. İslâm'ı kabul edersen esenliğe ulaşırısın ve Allah seni
iki kez sevapla ödüllendirir, fakat İslâm'ı kabul etmezsen bütün Kiptîlerin
günahını da sen üstlenmiş olursun.

“*Ey kendilerine kutsal kitap getirilenler! Gelin sizinle bizim aramızda ortak olan bir kelime üzerine, 'Allah'tan başkasına kulluk etmemek, ona hiçbir şeyi ortak koşmamak ve aramızda Allah'tan başkasını Rab olarak kabul etmemek' konusunda birleşelim. Artık yüz çevirip bundan kaçınacak olurlarsa: 'Siz şahit olun ki bizler kesinlikle Allah'a teslim olmuş Müslümanlarız.' deyiniz.*”^[18] ayetiyle birlikte, üzerinde Resulullah'ın mührünü taşıyan mektup okunduktan sonra, Mukavkıs bu mektubu fildişinden bir kutuya koydurarak muhafaza edilmesini sağladı ve Arapça yazabilen bir katibini çağırıp cevaben şu mektubu yazdırdı.

“Mukavkıs'tan, Muhammed b. Abdullah'a, Selâm senin üzerine olsun.

Mektubunu okuyup, belirttiğini ve çağırıldığını anladım. Bir peygamber daha çıkacağını biliyordum, fakat onun Şam'dan çıkacağını sanıyordum. Elçilerine ikramda bulundum. Kopt halkı yanında büyük değeri olan iki cariye ve bir elbiseyi sana gönderdim. Binmen için sana bir katır hediye ettim.”^[19]

Hatib bin Ebi Belteâ'nın elçiliğini kendi dilinden dinleyecek olursak, kaynaklarda Sâhibu'l-İskenderiyye olarak adlandırılan Mukavkıs'ın, Hz. Peygamber'i merak ettiğini, ilim ve ihsan sahibi bir kişiliğe sahip olduğunu anlayabiliriz. Muhtemelen Mâriye de Arap yarımadasından gelen ve bir peygamberin varlığından söz eden bu elçiden haberdar olmuştur.

Hatib b. Ebi Belteâ, Mukavkıs ile aralarında geçen diyalogu şu şekilde aktarıyor: “Hz. Peygamber beni İskenderiyye Kralı Mukavkıs'a gönderdi. Hz. Peygamber'in mektubunu ona götürdüğümde beni evinde ağırladı. Bir müddet orada kaldım. Daha sonra beni ve komutanlarını toplayıp şöyle dedi: 'Sana bir soru soracağım. Beni bu konuda aydınlatmanı istiyorum.' Ben de, 'Buyurun' dedim. Mukavkıs, 'Arkadaşını (Hz. Peygamber'i) bana anlat. O nebi değil midir?' dedi. Ben de 'Evet, o nebidir.' dedim. 'Mademki o Allah'ın Resulüdür; kavmi onu Mekke'den çıkarıp Medine'ye gönderdiği zaman, niçin onlara beddua etmedi?' diye sorunca ben de ona, 'Peki sen, Meryem oğlu

[18] Al-i İmran, 3/64.

[19] İbn Seyyidinnâs, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdullah b. Yahya, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'i-Megazi ve's-Şemâil ve's-Sîyer*, thk. Muhammed el-İyd el-Hatravi-Muhyiddin İstû, Beyrut t.y. II, 350-351.

İsa'nın Allah'ın Resulü olduğuna inanmıyor musun?' diye sordum. 'Evet, inanıyorum.' dedi. Bunun üzerine, 'O halde kavmi onu yakalayıp çarmlıha germek istediğinde niçin onlara beddua edip de Allah'tan onları helâk etmesini istemedi? Halbuki Allah onu semaya kaldırdı.' dedim. Mukavkıs bu cevap üzerine bana: 'Sen hikmet sahibi birisin ve hikmet sahibi birinin yanından geliyorsun. Senin vasıtanla şu hediyeleri ona gönderiyorum. Yolculuğunun güvenli geçmesi için yanına muhafızlar da vereceğim.' dedi.^[20]

Bununla birlikte o dönemde Müslümanlarla Mısır arasında kayda değer başka bir münasebet yoktur.^[21] Buna rağmen miladî 4. asırda yüzeysel olarak Hıristiyanlaştırılan Mısır'ın yerli halkı ise, İslâmlaşma süreci en kolay gerçekleşen milletlerden olmuştur.^[22]

İranlılar'ın Mısır'ı terk etmelerinin hemen ardından, Mukavkıs'ın da mevkisini kısa bir süre içerisinde kaybedeceği tahmin edilebilir. Bu nedenle Kıptî patriğin içine düştüğü zor durum zihinlerde canlandırılabilir. Bununla birlikte bu davet mektubunun kendisine yeni dinin kurallarından çok kısa bir biçimde bahsetmesi bir yana, bir patriğin kendi dinini bırakıp yeni bir dini kabul etmesi kolay beklenir bir durum değildir.^[23] Nitekim Hatîb b. Ebi Belteâ, Mukavkıs'ın mektubunu Hz. Peygamber'e getirdiğinde Hz. Peygamber, "Habis krallığına kıyamadı, ancak krallığı bakî değildir." demiştir. Diğer yandan Mukavkıs, Resulullah'ın elçisi Hatîb b. Ebi Belteâ'yı gayet nazik bir şekilde karşılamış, onu huzuruna alıp Resulullah'ın mesajını dinlemiştir. Öyle ki Hatîb b. Ebi Belteâ onunla ilgili olarak, "Mukavkıs misafirlikte bana çok ikramda bulundu ve kapısında beni fazla bekletmedi. Onun yanında ancak beş gün kaldım." diyerek yaptığı elçilik vazifesinin rahat geçmesinden dolayı memnuniyetini dile getirmiştir.^[24] Anlaşılan o ki Mukavkıs, bu elçinin haberinin alelâde bir haber olmadığını anlamış, ona elçilik hukukunun gerektirdiği en iyi şekilde davranmıştır. Bu durum aynı zamanda Mukavkıs'ın ve saray erkânının devlet yönetiminin gerektirdiği adâb-ı muâşerete ziyâdesiyle sahip olduklarını gösterir. Onun kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Hz. Peygamber'e hediye ettiği Mâriye ve Şirin'in, 'Mısırlılar nezdinde çok değerli olan iki câriye' olması, aynı zamanda

[20] İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Türkî, Dâru'l-Şeruk, Beyrut 2002, VI, 492-493; Muhammed Yusuf Kandehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, trc. Ali Arslan, İstanbul, t.y. I, 125-126.

[21] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 267.

[22] Philip K. Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, trc. Salih Tuğ, İstanbul 2011, s. 492.

[23] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 266.

[24] İbn Sa'd, I, 224.

onların böyle bir siyasi geleneğe sahip sarayda yetişmiş olduklarına işaret eder. Hediyeler arasında yer alan Mâriye'nin, muhtemelen Hz. Peygamber'in elçisi ve kendi sahibi Mukavkıs arasında geçen bu diyaloglardan haberi vardır. Nitekim dönüş yolunda Mâriye'nin kolayca Müslüman olmasından, onun bu elçi ve geldiği yer hakkında belli bir izlenim ve fikre sahip olduğu anlaşılabilir. Çünkü bazı rivayetlerde Hatib b. Ebi Belteâ, Müslüman olması yönünde Mâriye'ye teşvikte bulununca Mariye, Medine'ye gelmeyi beklemeden Müslüman olmuştur.

Hatib b. Ebi Belteâ bu yolculuktan, beraberinde birçok hediyeyle birlikte dönmüştür. Ancak bu hediyelerin en kıymetlileri Mâriye ve kızkardeşi Şirin olsa gerektir.

5. Mâriye bt. Şem'ûn'un Medine'ye Yolculuğu ve Beraberindeki Hediyeler

Mukavkıs, Resulullah'a hediye olarak Mâriye ve Şirin'in yanı sıra, 1000 miskâl altın, yumuşak kumaştan üretilmiş yirmi kat elbise, Düldül ismindeki katır, Ufeyr ismindeki bir merkeb ve Me'bur denilen hadım edilmiş yaşlı bir adam olan Mâriye'nin erkek kardeşini, Hatib b. Ebi Belteâ ile birlikte gönderdi.^[25]

Bazı rivayetlerde ise hediyeler arasında ikiden fazla câriyenin bulunduğu bahsedilir. Resulullah câriyeler arasından Mâriye'yi kendisi için seçmiş, diğerini (ya da diğerlerini) sahabelerinden bazılarına hediye etmişti.

^[26] Buna göre Resulullah, Şirin'i Hassan b. Sâbit'e hediye etmiş, sonuncusunu ise Muhammed b. Kays el- Abdî'ye vermişti.^[27] Kaynaklar bu câriyelerin Mısırlı olduklarını belirterek, geldikleri köy ve bölgelerin adını zikrederler.

Mukavkıs'ın gönderdiği hediyelerle ilgili en uzun liste, hediyeler arasında dört kadın câriye bulunduğu bahseden el-Kadî er-Reşîd'e aittir. O, kaynaklarda sayılan hediyelerden ayrı olarak, bir eşek, bir at, 20 miskâl altın, 20 parça "kubâtî" cinsi kumaş, bir miktar Banhâ balı ve "Mısır'da çok değer verilen ve nadir bulunan diğer birçok kıymetli eşya"dan bahseder.^[28]

Hatib b. Ebi Belteâ, tüm bu kıymetli hediyelerle birlikte yola koyulur. Onun rehberliğinde yola çıkan kabile, o dönem Mısır'dan Arap Yarımadası'na geçmek için hem kara hem deniz yoluyla uzun bir yol kat eder. Denildiğine göre Mâriye ve kızkardeşi Şirin, bu yolculuk esnasında Hatib b. Ebi Belteâ'nın

[25] İbn Sa'd, X, 201.

[26] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 267.

[27] İbn Kesîr, VI, 492; Kandehlevî, I, 125.

[28] Kadî er-Reşîd, *ez-Zehâir v'et-Tuhaf*, Turâs el-Arabî, Kuveyt 1959, 7-8; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 267.

teşvikiyle Müslüman olurlar. Yanlarında bulunan Me'bur ise daha sonra Medine'de, Resulullah zamanında Müslüman olacaktır.^[29]

B. Mâriye bt. Şem'ûn'un Medine'deki Hayatı

1. Hz. Peygamber'in Cârîyesi Olarak Mâriye bt. Şem'ûn

a. Hz. Peygamber'in Mâriye bt. Şem'ûn'u Cârîyesi Olarak Seçmesi

Hz. Peygamber, Mukavkıs'ın gönderdiği hediyelerden Mâriye'yi beğendi. Mâriye beyaz tenli, kıvrıkcık saçlı, güzel bir hanımdı. Resulullah'ın Mâriye'yi cârîye statüsünde nikâhladığı rivayet edilir.^[30] Resulullah, Mâriye'nin kızkardeşi Şirin'i ise şair Hassan b. Sâbit'e verdi.^[31] Mâriye ile Şirin'in Mısır'dan gelişi yolunda, Hatib b. Ebi Belteâ'nın İslâm'ı ve Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatması sonucu Müslüman oldukları^[32] rivayetinden başka, onların Hz. Peygamber'le tanıştıkları zaman Müslüman oldukları da rivayet edilir. Buna göre Hz. Peygamber, Mısır'dan geldiklerinde ziyaretlerine giderek onlara İslâm'ı anlatmış, bunun üzerine ikisi de Müslüman olmuşlardır.^[33]

b. Mâriye'nin Oturduğu Ev

Rivayetlere göre Resulullah, Mâriye ve kızkardeşini ilk olarak Ümmü Süleym bt. Milhan'ın evine yerleştirmişti.^[34] Bir diğer rivayette yer alan bilgi ise Mâriye'nin, Harise b. Nu'man'ın evine yerleştirildiğidir.^[35] Harise b. Nu'man'ın evleri, Mescid-i Nebevî'ye yakın ve onun çevresinde yer alan evlerdi. Resulullah her evlendiğinde Harise b. Nu'man bir evini boşaltıp Resulullah'a veriyordu. Böylece zamanla onun Mescid-i Nebevî'ye yakın diğer bütün evlerine Resulullah'ın eşleri yerleşti.^[36]

Mâriye bu evlerden birinde kısa bir süreliğine kalmış olmalıdır. Çünkü Resulullah'ın sık sık Mâriye'nin yanına gidip gelmesi diğer eşleri rahatsız etmiş, bu durumdan şikâyetçi olmaya başlamışlardı. Mâriye de Resulullah'ın ilgisinden memnun olmakla beraber, diğer eşlerin bu sık ziyaretlerden

[29] İbn Sa'd, X, 201.

[30] İbn Sa'd, I, 112.

[31] İbn Asâkir, III, 236.

[32] İbn Hacer, VI, 251.

[33] İbn Sa'd, I, 112.

[34] İbn Asâkir, III, 236.

[35] İbn Sa'd, X, 201.

[36] İbn Sa'd, X, 159-160.

müteessir olacaklarını tahmin ediyor ve onların kendisine karşı cephe alabileceklerinden tedirgin oluyordu.

Zira Hz. Aişe'nin ifadesiyle hayatında en çok kıskandığı kadın Mâriye'ydi. Bunun nedeni onun kıvrıcık saçlı, güzel bir kadın olmasıydı. Üstelik Resulullah da onu çok beğenmişti. Geldiği ilk gün onu kendisi için seçip Harise b. Nu'man'a ait bir eve yerleştirdi. Böylece Mâriye, Resulullah'ın diğer eşlerine komşu oldu. Resulullah sürekli onu ziyarete gitmeye başladı. Bu durumun diğer eşler tarafından dikkat çekici bir hal alması üzerine Resulullah, Mâriye için yeni bir mekân düşündü.^[37] Onu Medine'nin Avâli denilen doğu kısmında, bahçe içinde küçük, zarif bir eve yerleştirdi. Eni boyu aynı olan evin ortası bir duvarla bölünmüş ve üzerine kalın mertekler döşenmişti. Evin ikinci katındaki iki oda ve gölgeliğe zarif bir merdivenle çıkılıyordu. Resulullah yazları buraya çıkıp otururdu.^[38] Hurma toplama zamanlarında, Benî Nâdir'den kalan bu evde konaklayan Resulullah, diğer zamanlarda da sık sık bu eve, Mâriye'nin yanına gelirdi.^[39]

Ancak Mâriye, Resulullah'ın diğer hanımlarından ne kadar uzak olsa da onlar üzerinde hatırı sayılır bir etkisi oldu.^[40]

c. Hz. Peygamber'in Hanımlarının Mâriye'ye Karşı Tavırları

Hz. Peygamber'in Mâriye'ye gösterdiği ilgi, zaman zaman Hz. Peygamber'in diğer hanımları arasında kıskançlığa yol açmaktaydı. Özellikle Hz. Peygamber'in daha genç hanımları arasında var olan rekâbetin, Mâriye'nin Medine'ye gelmesiyle birlikte ona karşı bir ittifâka dönüştüğü görülebilir. Beyaz tenli ve güzel bir hanım olan Mâriye'yi, Hz. Peygamber'in çok sevip saydığı bir sır değildi. Öyle ki Mâriye İbrahim'i doğurduğunda, ensar İbrahim'in bakımını üstlenme konusunda yarışa girdiler. Bu teklifi, Hz. Peygamber'i düşünerek yapıyorlardı. Çünkü Hz. Peygamber'in Mâriye'ye olan muhabbetini biliyorlar ve Mâriye tamamen Hz. Peygamber'le ilgilensin diye İbrahim'in bakımını üstlenmek istiyorlardı.

Hz. Aişe de Hz. Peygamber'in Mâriye'ye olan ilgisini fark etmiş ve sonraları Mâriye'ye duyduğu kıskançlığı itiraf etmiştir. Onun bu duygularını daha önce de bahsettiğimiz şu cümlelerinden anlıyoruz. "Mâriye'yi kıskandığım kadar başka hiçbir kadını kıskanmadım. Bu da onun güzel bir kadın ve kıvrıcık

[37] İbn Sa'd, X, 201-202.

[38] Nebi Bozkurt, "Asr-ı Saadet'te Evler ve Ev Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm*, İstanbul, 2006, IV, s. 293.

[39] İbn Sa'd, I, 112.

[40] Kazıcı, s. 322.

saçlarının olmasından kaynaklanıyordu. Resulullah onu çok beğenmişti. Geldiği ilk günde onu Harise b. Nu'man'ın evine yerleştirdi. Bize komşu oldu. Resulullah gece gündüz onun yanına giderdi. Öyle oldu ki, biz Mâriye'den dolayı korkmaya başladık. Bunu fark ettiği için Mâriye de bizden çekinmeye başladı. Resulullah onu el-Âliye mevkiine yerleştirdi. Oraya sık sık gitmeye başladı. Bu bize daha da ağır geldi. Derken Allah ona bir çocuk nasip etti. Biz ise çocuk sahibi olmaktan mahrum kaldık."^[41]

Hakikaten bir gün Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'i de yanına alarak Hz. Aişe'nin yanına gelmişti. Amacı Hz. Aişe'nin, İbrahim'le kendi arasındaki benzerliği görüp hoşuna gitmesiydi. Fakat Hz. Aişe aksine İbrahim'i görmekten çok üzülmüş, hatta üzüntüsünden ağlayacak duruma gelmişti. Öfkeyle karışık bir sitemle Hz. Peygamber'e, "Seninle onun arasında bir benzerlik göremiyorum." dedi. Bunun üzerine Resulullah, "Onun tenini ve beyazlığını görmüyor musun? diye sorunca Hz. Aişe, "Mayası mükemmel olmayan beyazlaşır ve etine dolgun olur." şeklinde cevap verdi."^[42]

Hz. Aişe'nin yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Mâriye, Hz. Peygamber'in son yıllarında en çok vakit geçirdiği eşleri arasındadır. Öyle ki Hz. Peygamber'in kendisine duyduğu muhabbetle meşhur olan Hz. Aişe bile Resulullah'ın Mâriye'ye olan ilgisinden tedirgin olmuş, Resulullah'ın ilgisinin Mâriye'ye çevrildiğini hissetmiş, hatta Hafsa'ya, "Benim günümde Kiptî câriyeyle birlikte oluyor, diğer günler ise diğer hanımlarının hakkını ihmâl etmiyor." diyerek halinden şikâyet etmiştir.^[43] Muhtemelen Hz. Peygamber Hz. Aişe'nin gününde Mâriye'yi de ziyaret ediyordur, yoksa Hz. Aişe'nin hakkını hiçe saydığını düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in hakka riayetdeki hassasiyeti bilinen bir mevzudur, ancak Hz. Aişe'nin şikâyeti, kendi gününde Hz. Peygamber'in zamanını sadece kendisine hasretmesini arzu etmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Dahası, Mâriye'yi kıskanmakta Hz. Aişe yalnız değildir. Bir gün Hz. Peygamber'le Mâriye'yi kendi odasında bulan Hafsa'nın sitemi bunu ortaya koymaktadır.

d. Hz. Peygamber'in Mâriye'yi Kendisine Haram Kılması

Bir gün Hafsa babasının evine gitmişti. Bu sırada Resulullah, câriyesi Mâriye'yi çağırttı. O da Hafsa'nın odasında olan Resulullah'ın yanına geldi.

[41] İbn Sa'd, X, 201-202.

[42] İbn Sa'd, I, 114.

[43] İbn Sa'd, X, 177.

İkisi odada birlikteyken dönen Hafsa, onları kendi odasında görünce çok kıskandı ve darıldı. Resulullah Mâriye'yi gönderdikten sonra Hafsa içeri girdi ve “Yanında kim olduğunu gördüm. Vallahi sen beni çok incittin!” dedi. Resulullah da “Ey Hafsa! Vallahi senin gönlünü alacağım. Sana bir sır vereceğim. Sakın kimseye söyleme!” dedi. Hafsa, “Neymiş o?” deyince Resulullah, “Yemin olsun ki, bir daha asla ona yaklaşmayacağım!” dedi.^[44]

Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber de Mâriye'ye karşı olan ilgisinin, diğer eşleri nazarında kendini zor durumda bıraktığının farkındadır. Özellikle diğer hanımlara karşı da birbirlerine destek olan Hz. Aişe ve Hafsa ise, Hz. Peygamber'in bu sözünü müjde kabul edecek kadar Mâriye'ye duyulan ilgiden muzdariptir. Bu nedenle bir sır olduğu halde sevincini saklayamayan Hafsa olayı anlattığında Aişe, “Müjdeler olsun! Allah, Resulullah'a çocuğunun annesini kendine haram etti.” demiştir.

Hafsa'nın, Resulullah'ın bu sırrını açığa vurması dolayısıyla şu ayetler nâzil oldu: *“Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah gerektiğinde yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'tır. O, bilendir, hikmet sahibidir. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip, Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi, 'Bunu sana kim bildirdi?' dedi. Peygamber 'Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi.' dedi. Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz yerinde olur. Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka verirsiniz bilirsiniz ki, onun dostu ve yardımcısı Allah, Cibril ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de ona yardımcıdır. Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibâdet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir.”*^[45]

Bu hâdiseden ve Hz. Peygamber'in eşlerinin ona yaşattığı diğer üzücü olaylardan sonra Resulullah bir ay eşlerinden uzak durmuştur. Kendisini çok üzdükleri için, “Bir ay onlara yaklaşmayacağım.” diye yemin etmiştir.

Bütün bu olaylardan anlıyoruz ki Mâriye'nin varlığı, bütün eşler için olmasa da, Resulullah'ın yanında kendilerini ayrıcalıklı hisseden eşler nazarında

[44] İbn Sa'd, X, 178.

[45] Tahrim 66/1-5. Bu ayetlerin nüzul sebepleri hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Bunlardan biri Resulullah'ın Zeynep bt. Cahş'ın yanında kalarak bal şerbeti içmesini kıskanan Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'nın aralarında anlaşarak, Resulullah'a ağzından kötü bir koku (meşe ağacı zamkı) geldiğini söylemeleridir. Her ikisinin de, Resulullah'a bu kokunun yediği baldan geldiğini imâ etmeleri üzerine Resulullah, 'Ben Zeyneb'in yanında bal şerbeti içmiştim. Bir daha bunu içmeyeceğim.' demiştir. bk. İbn Sa'd, X, 104.

bir kıskançlık unsuru olmuştur. Mâriye'nin varlığının, Resulullah'la kendi aralarında olan muhabbeti azaltacağı endişesine kapıldıkları aşikârdır.

e. Münafıkların Mâriye'ye Attığı İftira

Bu konuda Enes b. Mâlik'in rivayeti şöyle, "Ümmü İbrahim, Resulullah'ın câriyesiydi ve kendi odasında ikâmet ederdi. Bir Kıptî köle^[46] yanına gidip gelir, ona hizmet eder, su ve odun getirirdi. Mâriye'nin bu durumundan kendilerince çıkarımda bulunan insanlar onun hakkında kötü konuşmaya başladılar. 'Kötü bir adam, kötü bir kadınla beraber oluyor.' diyorlardı. Bu söz Resulullah'a ulaşınca, Resulullah Ali'yi durumu araştırması için gönderdi. ^[47] Kıptî köleyi bulmak için yola koyulan Ali, onu bir hurma ağacı üzerinde gördü. Ali'nin elinde kılıç olduğunu görünce kölenin içine bir korku düştü. Sırtındaki sepeti yere attı ve soyundu. Böylece Ali, adamın hadım olduğunu gördü. Resulullah'ın yanına dönerek durumu şöyle anlattı: 'Ya Resulullah! Sen birimize bir emir verdiğinde, o kişi durumun bilinenden farklı olduğunu görünce sana müracaât etsin mi?' Resulullah 'Evet' deyince, Ali Kıptî kölenin durumunu ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah, 'Doğru olanı yaptın. Olaya şâhit olan, şâhit olmayanın görmediğini görür.' dedi.^[48]

f. Mâriye'nin İbrahim'i Dünyaya Getirmesi

Bilindiği gibi Resulullah'ın, Hz. Hatice'den başka hiçbir eşinden çocuğu olmamıştı. Allah bu ayrıcalığı, Hz. Hatice'den başka Mâriye'ye nasip etti.^[49]

Resulullah'ın oğlu İbrahim'in doğumu, hicretin 8. senesinde el-Âliye semtinde, Meşrebet-ü Ümmü İbrahim denilen evde gerçekleşti. Doğum sırasında Mâriye'nin yanında Resulullah'ın mevlası^[50] Selma vardı. Resulullah,

[46] Zinayla itham edilen bu adam, Mukavkıs'ın Mâriye'yle birlikte gönderdiği amcasının oğludur. Bu rivayet Hz. Aişe'ye dayanmaktadır. bk. İbn Abdilberr, IV, 465. Bazı rivayetlerde ise onun Mâriye'nin kardeşi olduğu da geçmektedir. bk. İbn Sa'd, X, 201. Fakat kaynaklarda yaşlı olduğu da belirtilen bu adam eğer Mâriye'nin kardeşi olsaydı, adının böyle bir iftiraya karışması da mümkün olmazdı. O nedenle Mâriye ile bu kölenin kardeşliğinden bahsedemeyiz veya bahsedilen kölelerin özellikleri iki farklı kişiye nispet edilmiş olabilir.

[47] Bazı rivayetlerde Resulullah'ın Hz. Ali'yi bu köleyi öldürmesi için gönderdiği geçer. Hz. Ali'nin kölenin hadım olduğunu görüp, zina suçlamasının iftira olduğunu anlamasıyla, bu emri yerine getirmeden Hz. Peygamber'e yeniden müracaât etmesinden, bu rivayetin doğru olduğu anlaşılabilir. bk. İbnü'l Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l Kerem Muhammed, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut 2010, VI, 264; İbn Abdilberr, IV, 465.

[48] İbn Sa'd, X, 203-204.

[49] İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid ez-Zeydi, Beyrut 2004, s. 288.

[50] Mevlâ (çoğulu mevâlî) kelimesi hem "âzat eden efendi" hem "âzat edilen köle" anlamındadır. Aydın, Mehmet Âkif, Hamîdullah, Muhammed, "Köle", *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 242.

doğum müjdesini getiren Selma'nın eşi Ebu Râfi'ye bir köle bağışladı. Ayrıca Resulullah, Mâriye'nin de oğlu sebebiyle azat olduğunu ilan ederek, "Oğlu onu azat etmiştir." dedi.^[51]

Doğum yaptığı sırada kızkardeşi Şirin de Mâriye'nin yanındaydı. İbrahim dünyaya geldikten sonra Resulullah'a götürülünce, Şirin sevincinden çılgık attı. Kendisi de oğlunun dünyaya gelişinden büyük sevinç duyan Resulullah, Şirin'i bundan men etmedi. İbrahim'in doğduğunu haber alan ensar da Resulullah'ın Mâriye'ye olan sevgisini bildiklerinden, yeni annenin bakımını üstlenmek için yarışa girdiler.^[52]

İbrahim doğduğu zaman, Cebrail Resulullah'a gelerek onu, "Selam üzerine olsun, ey Ebu İbrahim!" şeklinde selamladı ve "Muhakkak ki annesi Mâriye'den olan bu erkek çocuğu Allah'ın sana bir hediyesidir. Allah, ona İbrahim ismini vermeni emrediyor. Rabbim, İbrahim'i sana mübarek etsin, dünya ve ahirette onu sana göz aydınlığı kılsın." dedi.^[53]

Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Resulullah, İbrahim'in doğduğu gecenin sabahında ev halkının yanına gelerek, "Bu gece bir oğlum dünyaya geldi. Ona atam İbrahim'in ismini koydum." diyerek müjdeli haberi verdi.

Resulullah, İbrahim'in doğumunun yedinci günü, akıka olarak bir koç kurban etti. Oğlunun saçlarını Ebu Hind'e tıraş ettirip, saçlarını toprağa gömdü. İbrahim'in saçlarının ağırlığınca gümüşü de Medine'nin fakirlerine dağıttı.^[54] Resulullah, o dönemin geleneklerine uygun olarak oğlu İbrahim'i bir sütanneye verdi. Bu aynı zamanda Mâriye'nin hür ve asil bir kadın olduğunu da gösteriyordu.^[55]

İbrahim kendisini emzirmek için yarışa giren kadınlar arasından, Neccaroğulları'ndan Ümmü Bürde bt. el-Münzir'e emanet edildi. Ümmü Bürde'nin kocası ise yine Neccaroğulları'ndan Bera b. Evs'di. Ümmü Bürde'nin emzirdiği İbrahim bu süreçte Neccaroğulları'nda, sütannesinin evinde kaldı.

[51] Efendisinden bir çocuk doğuran câriye, onun ölümünden sonra başka bir muameleye gerek olmaksızın hürriyetini elde eder. Hz. Peygamber'in câriyesi Mâriye, İbrahim'i dünyaya getirmesi üzerine ümmüveled statüsüne geçirilmiş ve bu olay müslümanlara örnek teşkil etmiştir. İslâm ülkelerinde ümmüveled haline gelerek hürriyetine kavuşan birçok câriyenin bulunması, bu usulün kölelerin azaltılması bakımından geçerli bir yol olduğunu göstermektedir. Böyle bir câriyeden doğan çocuk hür sayılır, onunla baba arasında normal bir nesep bağı kurulur ve her bakımdan normal evlilikten doğan çocukların statüsüne sahip olur. Aydın, Mehmet Âkif - Hamîdullah, Muhammed, *DİA*, "Köle", XXVI, 243.

[52] İbn Sa'd, X, 201-204.

[53] İbn Asâkir, III, 133-134.

[54] İbn Sa'd, I, 112-113.

[55] Kazıcı, s. 333.

Resulullah bazen Ümmü Bürde'nin yanına gelir, bir müddet dinlendikten sonra, görmesi için oğlu İbrahim yanına getirilirdi.^[56]

i. Hz. Peygamber'in İbrahim'e Duyduğu Muhabbet

Kendisi de çocukluğundan itibâren Resulullah'ın yanında yaşayan Enes b. Mâlik diyor ki, "Çocuklara karşı Resulullah kadar merhametli davranan birisini görmedim. Oğlu İbrahim, Medine'nin yüksek yerlerinde ikamet eden bir sütannedeydi. Buna rağmen Resulullah sık sık İbrahim'i görmeye gider, biz de ona eşlik ederdik. İbrahim'in sütbabası demirci olduğundan, Resulullah eve girdiğinde duman altında kalırdı. Oğlu İbrahim'i gördüğünde kucağına alır ve öperdi.

Yine bu ziyaretlerin birinde Enes b. Mâlik, Resulullah'ın evden ayrılarak yola koyulduğunu görünce onu takip eder. Nihâyet İbrahim'in sütbabası Ebu Seyf'in yanına vardıklarında Ebu Seyf, demir işleriyle uğraşmakta ve körük çekmektedir. Bu nedenle duman dolmuş olan evi fark eden Enes b. Mâlik hızlıca yürüyerek Resulullah'tan önce Ebu Seyf'in yanına gelerek, Resulullah'ın dumandan rahatsız olmaması için körüğü kapatmasını ister. Resulullah'ın isteği üzerine İbrahim yanına getirilince, Resulullah oğlunu bağrına basar ve ona tatlı sözler söyler.

Oğlunun kendisine benzediğini düşünerek mutlu olan Resulullah'ın, İbrahim doğduğu zaman ona olan sevgisini Hz. Aişe ile de paylaşmak istediğinden daha önce bahsetmiştik.

Resulullah, İbrahim'in sağlığı ve beslenmesiyle yakından ilgileniyordu. Resulullah'ın geceleyin güttüğü birkaç koyun ve kendisine ait bir deveden süt elde ediliyordu. Bu yüzden İbrahim'in ve annesi Mâriye'nin vücudunun beyaz olduğu söylenir. Muhtemelen Resulullah günlük olarak elde edilen sütlerden oğlu ve annesi için göndermekteydi.^[57]

Ancak Resulullah'ın, diğer oğullarının vefatından sonra, yeniden oğul babası olma sevinci yalnız on sekiz ay sürdü.^[58]

ii. İbrahim'in Vefatı

İbrahim hastalanıp da durumu ağırlaştığı sırada yanında bulunan Abdurrahman b. Avf'ın elinden tutan Resulullah, onunla birlikte İbrahim'in bulunduğu hurma bahçesine gider. Hz. Peygamber can çekişen İbrahim'i

[56] İbn Sa'd, X, 113.

[57] İbn Sa'd, I, 113-114.

[58] İbn İshâk, s. 288; Bazı kaynaklar İbrahim'in on sekiz aylıkken öldüğünü yazar. bk. İbn Sa'd, I, 116; İbn Asâkir, III, 135.

alarak odasına götürür. Gözyaşları içinde ölmekte olan oğluna bakan Resulullah'a Abdurrahman b. Avf, "Ağlıyor musun Ey Allah'ın Resulü? Sen ağlamayı yasaklamadın mı? Müslümanlar seni ne zaman ağlar görse onlar da ağlıyorlar." diye sorunca Resulullah şöyle cevap verir, "*Ben ancak bağırip çağırmanı yasakladım. Ben ahmakça ve günah olan iki sesi yasakladım; birisi bir nimetin haber verilmesi sırasında oyun, eğlence ve şeytanın sesleri olarak çıkarılan ses, diğeri de bir musibet esnasında yüzün tırmalanması, yakaların yırtılması ve şeytanın haykırışı şeklinde çıkarılan ses.*"

İbrahim hicretin 10. yılında, Rebi'ul-evvel ayının onunda, Salı gecesi vefat etti.^[59] O gün her zaman cereyan etmeyen nadir bir olay vukûa geldi. Güneş tutuldu. İnsanlar birbirlerine, "Güneş, İbrahim'in ölümü nedeniyle tutuldu." diyorlardı. Bu konuşmaları duyması üzerine Resulullah, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, "Ey insanlar! Hiç şüphesiz güneş ve ay Allah'ın ayetlerinden birer ayettirler. Bir insanın ölümü veya hayatı için tutulmazlar. Böyle bir olaya şahit olduğunuzda camilere koşunuz." dedi ve gözleri yaşardı. İnsanlar, "Ya Resulullah! Allah'ın elçisi olduğunuz halde ağlıyor musunuz?" diye sordular. Resulullah bu soru üzerine, "Ben ancak bir insanım." dedi.

Resulullah, İbrahim'in vefatını şu sözlerle karşıladı, "Bu ancak bir rahmettir. Muhakkak ki merhameti olmayana merhamet edilmez. Ey İbrahim! Eğer bu hak bir emir, doğru bir va'd ve herkesin gideceği bir yol olmasaydı, son insan ilk insana kavuşmayacak olsaydı, senin için bundan daha şiddetli yas tutardık. Biz elbette ki, senin için hüznülmüüz. Gözler yaşarır, kalp hüznülenir, ama biz Rabbimizin gazabını üzerimize çekecek bir şey söylemeyiz."

Bu sözlerin ardından Resulullah, defin işlemlerinin başlaması için, "Onu Bâki mezarlığına defnediniz. Oğlum İbrahim henüz emzikli iken vefat etti. Emzirilmesinin tamamlanması cennettir. Muhakkak ki o siddik ve şehittir" buyurdu.

Resulullah ve amcası Abbas otururlarken Fadl b. Abbas İbrahim'i yıkadı. İbrahim sütannesi Ümmü Bürde'nin evinden, küçük bir tahtanın üzerinde defnedileceği Bâki mezarlığına taşındı. Cenaze namazını Resulullah bizzat kıldırdı. Ashab, İbrahim'in nereye defnedileceğini sorunca Resulullah, "Öncümüz Osman b. Maz'un'un yanına" dedi.

Resulullah kazılan kabrin yanına gelip oturdu, yanında Abbas da vardı. Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd, İbrahim'in kabrine indiler. Resulullah kab-

[59] Kaynaklarda, İbrâhim'in 10. yılın Rebîülevvelinde (Haziran 631) veya Ramazan ayında (Aralık 631) vefat ettiği kaydedilmekle birlikte, Hz. Peygamber hayatta iken meydana gelen ve Medine'den gözlenebilen iki güneş tutulmasından bu yıl içinde gerçekleşenin tarihi 29 Şevval 10 (28 Ocak 632) olarak hesaplandığına göre İbrâhim bu tarihte ölmüş olmalıdır. Çubukçu, Asri, "İbrâhim", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 274.

rin etrafına konan kerpiçte bir delik gördü ve kapatılmasını istedi. Ashab bunun nedenini sorunca, “Şüphesiz bu bir zarar veya menfaat sağlamaz. Ancak güzel yapılan bir iş, sağ olanların gözünü aydınlatır. Kul bir iş yaptığı zaman, Allah onu muhkem yapmasını ister.” dedi.

Defin işlemleri tamamlandıktan sonra Resulullah bir taş istedi ve İbrahim’in kabrinin yanına koydu. Sonra kabrin üzerine su serpti. Bu sırada İbrahim’in teyzesi Şirin de kabrin yanında ağlıyordu. Kimse Şirin’i ağlamasından alıkoymadı.

O sıralar Bâki Mezarlığı’nın kullanımı yeniydi. Kabristana ilk defnedilen Osman b. Maz’un’dur, onu İbrahim izlemiştir. İbrahim’in kabrinin yola ve Akil’in evine yakın olduğu söylenir. Hz. Ali’nin torunlarından Muhammed b. Ömer’in o döneme ait tarifine göre, Bâki mezarlığına girildiğinde, soldaki son kabir geçilince mezbeleliğin arkasında kalan kabir, işte orası İbrahim’in kabridir.^[60]

2. Hz. Peygamber’in Vefatından Sonra Mâriye bt. Şe’mûn

Resulullah’ın hanımları, başka bir erkekle evlenmeleri helal olmadığı ve bu yüzden iddet saymalarına gerek duyulmadığı halde, kitapla amel etmek adına dört ay on gün iddet saydılar. Mâriye de aynen böyle davrandı.

Resulullah’ın eşlerinin onun vefatından sonra evlerinden ayrılmadıkları, yalnızca birbirlerini ziyaret ettikleri rivayet edilir. Hatta rahibeler gibi eve kapandıkları söylenir. Resulullah’ın yokluğu eşlerine o kadar zor gelmiş olmalıdır ki, iki üç gün geçmezmiş ki evlerinden hıçkırık sesleri duyulmamış olsun.^[61]

Diğer eşlerden uzak bir evde yaşayan Mâriye’nin, Resulullah’ın vefatının ardından diğer eşleri ziyaret edip etmediği hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Resulullah’ın vefatının ardından beş yıl yaşayan Mâriye’nin, Resulullah’ın diğer hanımlarıyla samimi ilişkiler kurmuş olması ne kadar mümkün olabilmiştir bilemiyoruz. Mâriye’nin insanlarla samimî ilişkiler kurma imkânı, onun Arapça’yı ne düzeyde konuşabildiğiyle de alakalıdır. Onun Medine hayatının kısalığı da göz önüne alınacak olursa, Mâriye’nin düşük seviyede Arapça konuşabildiğini düşünebiliriz. Bu çıkarımı yapmamızın sebeplerinden biri de, onun ashaptan herhangi biriyle bir diyaloguna veya sözlü bir aktarımına rastlamamış olmamızdır. Resulullah’ın vefatının ardından Mâriye, vaktinin çoğunu kız kardeşi Şirin’le geçirmiş olmalıdır.

[60] İbn Sa’d, I, 114-120.

[61] İbn Sa’d, X, 210.

3. Dört Halife Döneminde Mâriye bt. Şem'ûn

Resulullah'ın vefatının ardından, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in hilâfet yıllarını idrak eden Mâriye'nin, bu dönemde neler yaşadığıyla ilgili bir bilgi bulunmuyor. Muhtemelen Mâriye, Beni Nâdir'den kalma, bir zamanlar Resulullah'ın sık sık tarımıyla uğraştığı hurma bahçelerinin içinde bulunan evinde sakin bir hayat sürmüştür.^[62]

Hz. Ebu Bekir vefat edinceye kadar, iki yıl süren hilâfeti döneminde, Mâriye'nin ihtiyaçlarını karşıladı. Hz. Ömer de Hz. Ebubekir gibi Mâriye'nin ihtiyaçlarını karşıladı. Ancak Hz. Ömer'in Resulullah'ın diğer eşlerine olduğu kadar, Mâriye'ye de gösterdiği ilgi ve ihtiyaç temini uzun sürmedi. Zira Rasulullah'ın vefatının ardından Mâriye beş yıl yaşadı.^[63]

4. Mâriye bt. Şem'ûn'un Vefatı

Resulullah'ın vefatının ardından insanlardan uzak, tam bir uzlet hayatı içinde beş yıl daha yaşayan Mâriye, bu yıllarda neredeyse kız kardeşi Şirin'den başkasıyla görüşmüyordu. Çok sevdiği Hz. Peygamber'in Mescid-i Nebevî'deki kabri ve oğlu İbrahim'in Bâki Mezarlığı'ndaki kabrini ziyaret dışında evinden dışarı pek çıkmıyordu.^[64]

Vefatının nedeninin ne olduğu belirtilmese de, Mâriye'nin bir hastalığa yakalanmış olması muhtemeldir. Hz. Ömer'in oğlu Muhammed, Mâriye'nin hicretin 16. senesinde Muharrem ayında vefat ettiğini rivâyet eder. Bunun üzerine Hz. Ömer, insanları cenaze namazı için toplar, namazı bizzat kendisi kıldırır ve cenaze Bâki Kabristanlığı'na defnedilir.^[65]

C. Mâriye bt. Şem'ûn'un Kişiliği ve İslâm Tarihindeki Yeri

1. Şemâili ve Ahlakı

Mâriye beyaz tenli, kıvrıkcık saçlı, güzel bir kadındı. Bu özelliklerinden dolayı da Resulullah'ın onu beğendiği söylenir.^[66] Hz. Aişe, tam da Mâriye'nin bu özelliklerini sıralayarak, güzelliğinden dolayı Resulullah'ın eşleri arasında en çok onu kıskandığını belirtir. Yani Hz. Aişe'nin gözüyle Mâriye'nin fiziksel özelliklerine bakacak olursak o, güzellikte Hz. Peygamber'in diğer

[62] Vâkîdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğâzi*, thk. Muhammed Abdul-kadir Ahmed Âta, Beyrut 2013, I, 319. Ayrıca çeviri için bk. Vâkîdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitâbü'l-Meğâzi)*, trc. Musa K. Yılmaz, İstanbul 2014, II, 23.

[63] İbn Sa'd, X, 205.

[64] Aişe Abdurrahman bt. Şatı, *Nisai'n-Nebi*, y.y. 1971, s. 206.

[65] İbn Sa'd, X, 205; İbn Abdilberr, IV, 465.

[66] İbn Sa'd, X, 201.

eşlerini geçmiştir. Hz. Aişe tarafından, Ümmühatü'l Mü'minin arasında Zeynep bt. Cahş, Ümmü Seleme gibi güzelliğiyle meşhur olanlardan daha fazla kıskanıldığına göre, Mâriye çok güzel olmalıdır.

Mâriye'nin varlığının, Hz. Aişe kadar olmasa da, Hz. Peygamber'in diğer eşlerine de ağır geldiği ve özellikle de İbrahim'in doğumundan sonra onu kıskandıkları söylenir. Onların Mâriye'ye karşı olan kıskançlıklarını açıkça belirtmelerine rağmen, Mâriye'nin bu duruma sessiz kaldığını müşahade etmekteyiz. Nitekim eşlerinin bu davranışları karşısında Mâriye'ye sahip çıkan Hz. Peygamber olmuştur.^[67] Çoğu kadının gayr-i ihtiyarî olarak kendini savunacağı veya en azından fikrini beyan edeceği bu meselelerde, onun kendini bu hadiselerden uzak tutmasını ve sözü Hz. Peygamber'e bırakmasını, Mâriye'nin mülâyim bir fitrata sahip oluşuna bağlayabiliriz. Hakikaten onun bu hadiselerle ilgili tek bir ifadesi yoktur. Ancak bu tavrı aynı zamanda Mâriye'nin, Hz. Peygamber'e tam teslimiyetinin ve güveninin de ifadesidir.

Mâriye'nin doğup büyüdüğü ve her türlü refaha sahip olduğu bir ülkeden, hiç âşîna olmadığı, insanların gayet mütevazı bir hayat yaşadığı yeni bir din ve topluluğa dâhil olması, onun genç yaşına rağmen sabırlı ve uyumlu bir karaktere sahip olduğunu gösterir. Yaşyla ilgili herhangi bir bilgiye sahip değilsek de, muhtemelen o sıralar orta yaşlı sayılmayacak kadar genç olmalıdır. Çünkü onun İbrahim'i dünyaya getirmesi, doğurgan olduğu genç bir yaşta bulunduğunu gösterir. Mukavkıs'ın, yaşlı ilerlemiş bir câriyeyi hediye etmesi de pek ihtimal dâhilinde değildir.

Mısır gibi eski bir medeniyet ülkesinde, dönemin entellektüel ortamında eğitim alması, Mâriye'nin zeki bir yaratılıştta olduğunu ispat eder. Nitekim Mukavkıs da onu ve kız kardeşi Şirin'i Hz. Peygamber'e hediye ederken her açıdan üstün yaratılıştta ve donanımda olduklarını ifade edercesine bu iki kızkardeşten, '*Kıptîlerin katında kıymetli iki câriye*' olarak bahsetmiştir. Hz. Peygamber'in Mâriye'yi kendisi alıp, Şirin'i de hediye olarak şair olan Hasan b. Sâbit'e uygun görmesinden, her iki kardeşin de eğitim ve belâgat yönünden iyi yetişmiş olduğunu anlayabiliriz. Kız kardeşi Şirin'in güzel şarkılar söylemesinden hareketle, her ne kadar Mâriye hakkında böyle bir bilgiye rastlamasak da, beraber büyümüş ve eğitim görmüş iki kardeş olduklarını düşünürsek, Mâriye de şarkı söyleme yeteneğine veya eğitimine sahip olabilir.

Mâriye'nin dinine bağlı olduğu rivayet edilir.^[68] Mâriye, İslâm'a girdikten sonra bu yeni dinin hükümlerini ve amellerini bizzat Hz. Peygamber'den

[67] İbn Sa'd, I, 112.

[68] İbn Sa'd, I, 112.

öğrenmiş olmalıdır. Zira onun yanına Hz. Peygamber kadar girip çıkan ikinci bir isimden haberdar değiliz.

2. Mısır ile İlişkiler Bakımından Mâriye bt. Şem'ûn

Bazı yazarlar Hz. Hacer ile Mâriye'nin yaşamları arasındaki benzerliğe dikkat çekerler. İkisi de Mısırlıdır ve hediye edilerek Hicaz'a gelmişlerdir.^[69]

Resulullah da bu nedenden dolayı, hem Hz. Hacer'in hem de Mâriye'nin Mısırlı oluşlarına işaret ederek, "Kıptiler hakkında hayrı konuşunuz. Çünkü onların bize bir zimmeti ve yakınlığı vardır. Onların bizle yakınlığı, atam İbrahim'in oğlu İsmail'in annesinin ve benim oğlum İbrahim'in annesinin onlardan olması sebebiyledir." buyurmuştur.^[70] Nitekim Hz. Ömer, Mısır'ın fethinin ardından vali Amr b. el-As'a yazdığı mektubunda, "Senin yanındakiler ehl-i zimmet ve ehl-i ahittir. Resulullah da onlara ve Kıptilere iyi davranmayı tavsiye etmekte ve 'Kıptilere iyi davranmayı birbirinize tavsiye edin. Zira onların korunma ve merhamet hakları vardır.' buyurmaktadır. Sen de onlara merhametli davran, zira atamız İsmail'in annesi onlardandır." şeklinde öğütte bulunarak Resulullah'ın bu sözünü Amr b. el-As'a hatırlatmıştır.^[71]

Hz. Hasan'ın, Muaviye ile anlaştığı zaman, dedesi Resulullah'ın bu vasiyetine uyarak, İbrahim'in dayılarının yaşadığı Hafn köyü halkından haraç vergisini kaldırmasını Muaviye'den istediği söylenir. Mısır'ın fethinden sonra oraya gelen Ubâde b. Sâmî bu köyü bulmuş, Mâriye'nin baba evinin yerini tespit ederek oraya bir cami yaptırmıştır.^[72]

Ayrıca İbrahim'in vefatından sonra Resulullah, "Eğer İbrahim yaşasaydı, bütün Kıptilerden cizyeyi kaldırırdım. Dayılarından hiçbirisi de köle olmazdı." demiştir.^[73]

Sonuç

Mâriye'nin dışında Hz. Peygamber'in bütün diğer eşleri ya Mekke, ya da Safiye ve Cüveyriye gibi en azından Arap Yarımadası'nda doğmuşlardır. Bu nedenle Hz. Peygamber'in eşlerinin bazıları Mekke'den Medine'ye hicret etmiş, bazıları inancı uğruna Habeşistan'da bir müddet yaşamış da olsa, dönüp dolaşıp geldikleri yer, yine kendi ana dillerinin konuşulduğu kendi

[69] Abdulgani Abdurrahman Muhammed, *Zevcatü'n-Nebi Muhammed ve Hikmetu Taaddüdhunne*, Kahire 1988, s. 61.

[70] İbn Sa'd, X, 203.

[71] İbn Sa'd, V, 69.

[72] Aişe Abdurrahman, s. 206.

[73] İbn Sa'd, I, 120.

toplumları olmuştur. Ancak Hz. Peygamber'in eşleri arasında Mâriye'nin durumu bambaşkadır. O bir câriye vasfıyla, doğduğu topraklardan tamamen ayrıldığına farkında olarak, Mısır'dan hiç bilmediği bir dilin ve dinin yaşandığı bir diyâra doğru yola çıkmıştır. Her ne kadar bir bilinmezliğe doğru yola çıkmak onun tercihi olmasa da, onu bir hediye olarak Hz. Peygamber'e gönderen Mukavkis, Mâriye'nin karakterinde bu tür bir zorluğa göğüs gerecek sağlam bir duruş ve uyum kabiliyeti görmüş olmalıdır. Çünkü Mâriye, yeni tanışacağı bu toplumun kültürüne tamamen yabancıdır. Bu nedenle Mâriye'nin yeni ortamına alışma sürecinde yaşadığı sıkıntıları ve gösterdiği sabrı tahmin etmemiz zor olmasa gerektir. Nitekim onunla ilgili olarak, bizzat diğer insanlarla kendisinin kurduğu herhangi bir diyaloga rastlamamamız bize bu konuda bir ipucu verebilir.

Onun hayatında dikkati çeken hususlardan biri de Hıristiyan bir toplumdaki, eğitim alabileceği en iyi yerde, bir psikoposun sarayında eğitim aldığı halde, daha Medine'ye geliş yolundayken İslâm'ı seçmesidir. Hz. Peygamber'i görmeden ve tereddüt etmeden gösterdiği bu teslimiyet, aynı zamanda onun ferâsetinin de göstergesidir.

Hz. Peygamber'in ona gösterdiği ilgi ve muhabbete bakılırsa, Hz. Peygamber'in ömrünün son yıllarında Mâriye'nin evi adeta, Mescid-i Nebevî'nin yoğunluğundan uzak, bir muhabbet ve dinlenme kapısı olmuştur. Mâriye, Hz. Aişe'nin de tabiriyle Mısır'dan gelmiş herhangi bir câriyeyken, Hz. Peygamber'in en az diğer eşleri kadar kıymet verip ihtimam gösterdiği bir payeye yükselmiştir. O aynı zamanda bir câriyeye nasıl davranılması gerektiğinin de en güzel örneğini oluşturmuştur. Hz. Peygamber'e bir oğul vererek Ümmü İbrahim künyesini almış, fıkıh açısından Ümmü veled statüsü alan câriyenin durumuna açık bir örnek teşkil etmiştir. Hz. Peygamber uzun bir aradan sonra baba olma sevincini Mâriye'nin anneliğiyle yeniden tatmış, Mâriye ise İbrahim'in doğumuyla, câriye iken hür bir kadın olarak yeniden bir aileye kavuşmuştur.

Mâriye kısa süren ömrü boyunca Medine'de geçirdiği yıllarda kıskanılan, hatta hakkında dedikodular çıkartılacak kadar üzerinde meraklı bakışların olduğu bir karakter olarak yaşamıştır. Bunun sebebi zannederiz her ne kadar mütevazi ve Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden bile gözlerden irak bir yaşantı sürse de, Hz. Peygamber'in ona gösterdiği alakadır. Yoksa Mâriye'nin bir câriye olarak, Hz. Peygamber üzerinde etki kurarak diğer eşleri bertaraf etme gibi bir iddiası yoktur. Belki Mâriye'nin kişiliğinde Hz. Peygamber'i memnun eden taraf da budur. Hz. Peygamber'in diğer eşlerinin istek ve

rekabetlerinden bunaldığı sırada, Mâriye'nin bu tür huzursuzluk veren davranışlardan uzak olmasıdır.

Mâriye armağan olarak geldiği bu yeni yurttaki hayatının en güzel armağanıyla karşılaşmış, bir câriyeyken Allah Resulü'nün ömrünün son yıllarında muhabbetle üzerine titrediği ve ondan bir evlat sahibi olduğu bir hanım olarak yaşamını tamamlamıştır. Sıkıntının, esâretin ve bir köle olarak alınıp verilmenin Allah katından hidayetini vesile edildiğini müşâhede ederek en güzel özgürlükle, İslâm'la azat olmuştur.

Kaynakça

Abdulgani Abdurrahman Muhammed, *Zevcatü'n-Nebi Muhammed ve Hikmetu Taaddüdhinne*, Kahire 1988.

Aişe Abdurrahman bt. Şatı, *Nisaiü'n-Nebi*, y.y. 1971.

Aydın, Mehmet Âkif - *Hamîdullah*, Muhammed, DİA, "Köle", XXVI, 243.

Bozkurt, Nebi, "Asr-ı Saadet'te Evler ve Ev Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm*, İstanbul 2006, IV, s. 293.

Çubukçu, Asri, "İbrâhim", DİA, İstanbul 2000, XXI, 274.

el-Askalânî, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, Beyrut 2001.

—, *Takribü't-Tehzîb*, thk. Ebu'l-Eşbal Sağır Ahmed Şağif el-Pakistanî, y.y. t.y.

Elmalı, Hüseyin, "*Hassân b. Sâbit*", DİA, İstanbul 1997, XVI, 399-401.

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 2009.

—, *Hız. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 2007.

Hatalmış, Ali, *İslâm Toplumunda Kölelik ve Câriyelik*, Ankara 2012.

Hitti, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, trc. Salih Tuğ, İFAV, İstanbul 2011.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071), *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Beyrut 2010.

İbn Asâkir, Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh eş-Şafî (571/1176), *Târîhu Medîneti Dimaşk*, Beyrut 2000.

İbn Hişâm, *Ebû Muhammed Abdulmelik (218/883) es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ -İbrahim el-Ebyarî-Abdul-Hafız Çelebi, Beyrut t.y.

İbn İshâk, Muhammed b. İshak b. Yesâr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid ez-Zeydî, Beyrut 2004.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil (774-1372) *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin el-Türkî, Beyrut 2002.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Haşimî el-Basrî (230/844), *Kitâbü't-Ta-bakâti'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001.

- , *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, edit. Adnan Demircan, İstanbul 2014.
- İbn Seyyidinnâs, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdullah b. Yahya (734-1333), *Uyûnu'l-Eser fi Fünûni'l-Megazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, thk. Muhammed el-İyd el-Hatravî-Muhyiddin İstû, Beyrut t.y.
- İbnü'l Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l Kerem Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut 2010.
- Kadı er-Reşîd (811-1408), *ez-Zehâir v'et-Tuhaf*, Turâs el-Arabî, Kuveyt 1959.
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, trc. Ali Arslan, İstanbul t.y.
- Kazıcı, Ziya, Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri, İstanbul 2009.
- Önal, Cumali, “Minyeli Mariye Annemizin İzinde”, Aksiyon Dergisi, 24 Aralık 2007.
- Taberî, Ebu'l-Ca'fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Târîhu't-Taberî (Tarîhu'r-Rusûl ve'l Mulûk)*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire t.y.
- Uraler, Aynur, “Mâriye bint Şem'un el-Kıbtıyye”, DİA, İstanbul 2003, XXVIII, 63-64.
- Yâkut, el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdullah Yâkût b. Abdullah (626-1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut 1977.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Muhammed Abdulkadir Ahmed Âta, Beyrut 2013.
- , Hz. Peygamber'in Savaşları (*Kitâbü'l-Meğâzî*), trc. Musa K. Yılmaz, İstanbul 2014.

